

Chủ tịch Hồ Chí Minh với Tuần lễ Vàng 1945 từ nguồn sử liệu có liên quan

Nguyễn Văn Giác¹

¹ Trường Đại học Thủ Dầu Một, Bình Dương.
Email: vanjak.nguyen@gmail.com

Nhận ngày 7 tháng 7 năm 2020. Chấp nhận đăng ngày 1 tháng 9 năm 2020.

Tóm tắt: Tuần lễ Vàng là một phong trào có ý nghĩa cách mạng quan trọng trong bối cảnh quốc khó trống rỗng sau ngày Việt Nam giành được độc lập từ tay chính quyền phát xít - thực dân. Chủ tịch Hồ Chí Minh trên cơ sở nhìn thấu thực tiễn lịch sử đã kịp thời huy động mọi nguồn tài lực từ toàn thể quốc dân để đưa nhà nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa vượt qua thách thức, trong đó đối tượng hướng đích là các giai tầng giàu có. Nếu như bức thư mà lãnh tụ gửi đến Tuần lễ Vàng nhân lễ khai mạc sự kiện là lời kêu gọi ái quốc khẩn thiết đối với giới tư sản - điền chủ, thì cuộc đăng đàn tụ họp tại Bắc Bộ phủ biểu thị quyết tâm vì khát vọng tự do, độc lập. Bài viết phân tích và đưa ra một số nhận thức mới về Tuần lễ Vàng qua những tài liệu lịch sử có liên quan.

Từ khóa: Báo *Cứu Quốc*, Chủ tịch Hồ Chí Minh, Tuần lễ Vàng.

Phân loại ngành: Sử học

Abstract: The Gold Week is a movement of high revolutionary significance in the context when the national treasury was empty after Vietnam gained independence from the fascist-colonial government. President Ho Chi Minh, on the basis of his insightful vision of the reality, promptly mobilised all resources from the entire nation to bring the Democratic Republic of Vietnam over challenges, aiming at the rich classes. The letter sent by the leader to the Gold Week on the occasion of its opening is an urgent call of patriotism to the bourgeoisie and landowners, and the gathering at the Tonkin Palace demonstrates the determination and aspiration for freedom and independence. The article analyses and provides some new information into the Gold Week via relevant historical documents.

Keywords: *National Salvation* newspaper, President Ho Chi Minh, Gold Week.

Subject classification: History

1. Mở đầu

Tuyên ngôn Độc lập ngày 2/9/1945 tại thủ phủ Bắc Bộ đã khai sinh nhà nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa. Tột đỉnh vinh quang, tràn đầy nhiệt huyết tự hào, song cả dân tộc Việt Nam cũng phải gồng mình lên đối mặt và vật lộn với những thách thức nghiêm trọng, trong đó có vấn đề tài chính. Khởi đầu của một loạt đổi sách quan trọng mà Chính phủ lâm thời sáng suốt đề ra, *Sắc lệnh số 04/SL* ban hành ngày 4/9/1945 tuyên bố thành lập Quỹ Độc lập trên phạm vi toàn quốc đã đi vào hoạt động và thu về nhiều kết quả khích lệ. Trên cơ sở đó, một cao trào của Quỹ đã được phát động nhằm kích hoạt tinh thần đóng góp đỉnh cao của toàn thể quốc dân từ giữa tháng 9 trở đi, đó là: Tuần lễ Vàng - sự kiện tài chính độc đáo trong diễn trình vận động cách mạng giải phóng dân tộc của lịch sử hiện đại Việt Nam.

Đã 3/4 thế kỷ đi qua kể từ cuộc đổi đời vào mùa thu năm ấy, tuy nhiên nhận thức về Tuần lễ Vàng đến nay vẫn còn nhiều điểm chưa thực sự thấu đáo so với hiện thực lịch sử diễn ra. Tuần lễ Vàng, từ thời gian cho đến địa điểm, từ hoạt động cho đến kết quả, theo công bố của các nguồn tài liệu từ Trung ương cho đến các địa phương, từ văn kiện Đảng cho đến Bộ Tài chính, kể cả bộ Tổng tập về lãnh tụ Hồ Chí Minh với bản văn mới nhất, đều có những điểm bất nhất khi đối sánh với các tư liệu báo chí đương thời. Trong số đó, báo *Cứu Quốc*, cơ quan tuyên truyền của Tổng bộ Việt Minh và là tờ nhật báo lớn nhất của Chính phủ Việt Nam mới, đóng vai trò chính thống và chủ yếu đối với việc cung cấp nguồn sử liệu.

Trong phạm vi bài viết, chúng tôi cập nhật hai tư liệu từ báo *Cứu Quốc* về sự kiện

Tuần lễ Vàng có liên quan đến lãnh tụ Hồ Chí Minh, với tính cách người đứng đầu Chính phủ, bao gồm: *Chủ tịch Hồ hô hào...* (gọi tắt là Tư liệu 1) [3, tr.2] và *Ai sẽ nhận chức xung phong Tuần lễ Vàng?* (gọi tắt là Tư liệu 2) [6, tr.2].

2. Tư liệu 1

Bài viết trên báo *Cứu Quốc*, số 45 ngày 17/9/1945 có tit “Chủ tịch Hồ hô hào...”, ký tên Hồ Chí Minh, cũng chính là bản văn “Thư gửi đồng bào toàn quốc nhân dịp Tuần lễ Vàng” được tuyền in trong tác phẩm *Hồ Chí Minh toàn tập* (tập 4) có ghi rõ xuất xứ nguồn như trên [19, tr.16-17].

Điều đáng lưu ý là ở phần chú thích, sách cho rằng: “Tuần lễ Vàng được tiến hành trong cả nước từ ngày 17/9/1945 đến ngày 24/9/1945, nhằm động viên nhân dân quyen góp vàng ủng hộ chính quyen cách mạng. Ngày 17/9, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã viết thư gửi đồng bào cả nước, nêu rõ ý nghĩa to lớn của việc tổ chức Tuần lễ Vàng và kêu gọi mọi người tích cực tham gia. Hưởng ứng lời kêu gọi của Chủ tịch Hồ Chí Minh, với lòng nồng nàn yêu nước, nhân dân ta ở khắp nơi đã tích cực đóng góp tiền của cho chính quyen cách mạng. Chỉ trong một thời gian ngắn, nhân dân cả nước đã quyen góp được 20 triệu đồng và 370 kg vàng” [19, tr.600].

Từ đây, có thể nhận thấy bốn điểm cần phải được làm rõ về mặt nhận thức đối với bức thư của Chủ tịch Hồ Chí Minh nói riêng, hoạt động và thành tựu của Tuần lễ Vàng nói chung, đó là: ngày gửi thư; thời gian và địa điểm diễn ra Tuần lễ vàng; kết quả của tuần lễ vàng; đối tượng chủ đích của bức thư.

2.1. Về ngày gửi thư

Lời kêu gọi của Chủ tịch Hồ Chí Minh trên báo *Cứu Quốc* không được đề ngày/tháng/năm viết hay gửi. Do đó, khi tái hiện trong *Hồ Chí Minh toàn tập* với nhan đề *Thư gửi đồng bào toàn quốc nhân dịp Tuần lễ Vàng*, hiển nhiên lời kêu gọi này cũng sao y chính văn, ngoại trừ phần xuất xứ kèm theo của văn bản: “Báo *Cứu Quốc*, số 45 ngày 17/9/1945” [19, tr.17].

Trong khi đó, số 45 của Báo *Cứu Quốc* phát hành ngày 17/9/1945 đưa tin, phản ánh các sự kiện mang tính thời sự đã diễn ra của ngày hôm trước (tức ngày 16/9/1945). Đó cũng chính là ngày khởi đầu của sự kiện Tuần lễ Vàng, theo như tờ nhật báo này đưa tin ngay từ đầu trang nhất, rằng: “Tuần lễ Vàng đã bắt đầu! Số vàng thu được hôm qua: 835 lạng 2 đồng cân” [4, tr.1]. Ngày “hôm qua” chiếu theo mốc thời gian tờ nhật báo này phát hành là ngày 17/9, thì chắc chắn là ngày 16/9. Trong bản tin vừa nêu, phóng viên Công Dân tường trình toàn bộ diễn biến của buổi lễ khai mạc Tuần lễ Vàng, trong đó có tiết mục đọc thư của Chủ tịch Hồ Chí Minh gửi đến như sau: “Trên đài, một chiếc đỉnh lớn... Trước khi chiếc đỉnh được mang trong lòng những khối vàng lớn hay nhỏ, phải có một cái gì thật trang trọng. Sự tô vàng cho Tuần lễ Vàng, quốc dân muốn dành phần cụ Chủ tịch Hồ Chí Minh. Nhưng đến phút cuối cùng tới khai mạc lễ, Cụ bận việc. Cụ gửi một bức thư, ủy anh Phạm Văn Đồng, Bộ trưởng Bộ Tài chính đọc để toàn quốc đồng bào cùng nghe” [4, tr.1]. Lời phân trần này cũng được nêu ra trong thư gửi của lãnh tụ: “Ban Tổ chức Tuần lễ Vàng ở Hà Nội có mời tôi đến dự cuộc lễ khai mạc Tuần lễ Vàng, vì bận việc tôi không đến được, nhưng tôi có bức thư này ngỏ cùng toàn quốc đồng bào...” [2, tr.2].

Như vậy, bức thư hay lời kêu gọi của Chủ tịch Hồ Chí Minh dành cho ngày khai mạc sự kiện là ngày 16/9/1945, chứ không phải ngày 17/9/1945 là ngày báo *Cứu Quốc* phát hành như thông tin được ghi nhận trong *Hồ Chí Minh toàn tập* [4, t.4, tr.16-17].

2.2. Về thời gian và địa điểm của Tuần lễ Vàng

Ngay từ số 40 ngày 11/9/1945, báo *Cứu Quốc* đã bố cáo rằng: “Tuần lễ Vàng bắt đầu từ ngày 16/9/45 đến 23/9/45 thu riêng vàng cho Quỹ Độc lập” [1, tr.2]. Thông tin này tiếp tục được tái hiện trong số báo 44, ngày 15/9/1945. Theo đó, sự kiện sẽ tiến hành giáp vòng từ ngày khai mạc, chủ nhật 16/9 đến ngày bế mạc, chủ nhật 23/9.

Tuy vậy, thời điểm kết thúc của Tuần lễ Vàng, do diễn biến bất ngờ về thời tiết và tùy thuộc vào điều kiện lịch sử cụ thể ở các địa phương, từ đó đã có sự giãn cách, không theo lịch trình định ra lúc ban đầu. Trên thực tế, có đến hai không gian kết thúc khác nhau đối với Tuần lễ Vàng: Hà Nội và cả nước.

Ở Hà Nội: trong số báo ngày 24/9/1945, thông tin chính thức được Nha Thông tin và Tuyên truyền Bắc Bộ thông cáo bằng tit bài “Hoãn ngày bế mạc Tuần lễ Vàng” như sau: “Vì có mưa bão, nên ngày bế mạc Tuần lễ Vàng ở khu Hoàng Diệu (Hà Nội) phải hoãn đến ngày chủ nhật 30/9/1945, bắt đầu từ 8 giờ sáng. Sẽ theo đúng như Chương trình đã định” [9, tr.2].

Đến báo *Cứu Quốc* số 54, ngày 29/9/1945, Chương trình bế mạc Tuần lễ Vàng lại dời lên sớm hơn dự kiến khoảng nửa ngày, cụ thể bắt đầu từ 3 giờ chiều ngày thứ bảy 29/9/1945 kéo dài cho đến hết ngày chủ nhật 30/9/1945, tuy rằng

phần việc của nửa ngày hôm trước chỉ thuần túy cổ động, chào mừng [10, tr.1].

Trên cả nước: không chỉ các tỉnh thuộc Trung Bộ và Tây Nguyên, chiến sự ác liệt bởi cuộc giao tranh ở Nam Bộ nói chung và Sài Gòn nói riêng vẫn không ngăn cản được hoạt động quyên góp tài chính ủng hộ Tuần lễ Vàng. Thậm chí, Tuần lễ Vàng còn vươn tới tận ngục đảo xa khơi, được sốt sắng bởi những chiến tù bất khuất nhưng đành bất lực trước các thông số cân đo tài sản tỉ mỉ này. Thông tin đến từ những người tù chính trị ở Côn Đảo sau ngày được giải thoát và trở về đất liền: “Mãi đến ngày 1/8, Nhật mới vác cờ quẻ ly ra, tuyên bố cho “An Nam độc lập”. Đến ngày 24/8 chúng rút cả về (...) Bọn Nhật phá mất các máy thu thanh vô tuyến điện, mãi về sau các công chức ở đảo mới lắp lại được một chiếc. Lời phát thanh chúng tôi nghe được đầu tiên của đài vô tuyến Hà Nội là lời hiệu triệu của Chính phủ lâm thời (...) Ngày độc lập, chúng tôi cũng làm lễ chào cờ; lần này thì chào thật chứ không chào tưởng tượng nữa. Chúng tôi cúng vào quỹ Cứu quốc 4.000\$ và quyên được cho Tuần lễ Vàng 50 gờ-ram vàng” [16, tr.1].

Có lẽ, Tuần lễ Vàng được tổ chức cuối cùng trong cả nước đã diễn ra duy nhất ở một địa phương thuộc chiến khu Việt Bắc: tỉnh Bắc Kạn. Đã bước qua năm 1946, song báo *Cứu Quốc* lại gây bất ngờ với một mẫu tin cực ngắn nằm cuối trang 2, cũng là trang cuối của tờ nhật báo: “*Tuần lễ Vàng - Bắc Kạn 9/1/46 - Kết quả Tuần lễ Vàng tỉnh Bắc Kạn được: vàng 0,70515 kg, bạc thoi 27,027 kg, bạc đồng 834đ4 hào, bạc giấy 55.500 đồng*” [14, tr.2].

Từ đó, Tuần lễ Vàng được tổ chức và phân cảnh trên hai không gian, tương ứng với hai quãng thời gian khác nhau có chung

cột mốc khởi đầu: Hà Nội, tiến hành từ ngày 16/9/1945 đến 30/9/1945 và các địa phương trên cả nước, diễn ra từ ngày 16/9/1945 đến 9/1/1946.

Thực ra, trong bản công bố về Mục đích và Chương trình của Tuần lễ Vàng đăng trên báo *Cứu Quốc* từ số ngày 11/9/1945 đã phân định rõ: “Chương trình: A) Tại Hà Nội: do các thân hào Hà Nội, Ban Tuyên truyền Bắc Bộ và Ban Trung ương Quỹ Độc lập tổ chức... B) Tại các tỉnh Trung, Nam, Bắc: sẽ gửi Chương trình này đi và sổ sách do các Ủy ban địa phương đảm đương. Vàng thu được sẽ đưa vào quỹ Chính phủ” [1, tr.2]. Bởi cách thức tổ chức khác nhau, lại chịu sự tác động của những đặc thù bối cảnh, Tuần lễ Vàng do đó không thể có chung một thời điểm nhất định. Hơn nữa, mốc thời gian mà tài liệu nhận định [19, t.4, tr.16-17] “Tuần lễ Vàng được tiến hành trong cả nước từ ngày 17/9 đến ngày 24/9/1945...” như đã nêu trên là hoàn toàn sai lệch so với các thông tin báo chí cùng thời.

2.3. Về kết quả của Tuần lễ Vàng

Tuần lễ Vàng là cao trào được phát động và diễn ra trong khuôn khổ của Quỹ Độc lập. Kết quả thu được của Tuần lễ Vàng thuộc về Quỹ Độc lập, là một phần của Quỹ Độc lập. Các tổng kết trước nay của Chính phủ lần Bộ Tài chính Việt Nam cho thấy có sự phân biệt rất rõ giữa hai kết quả này, chẳng hạn như trích đoạn từ một văn bản của Bộ Tài chính như sau: “Theo báo cáo tổng hợp của Bộ Tài chính ngày 20/5/1948 thì Quỹ Độc lập đã thu được trên 20 triệu đồng Đông Dương, Tuần lễ Vàng đã động viên được khoảng 370 kg vàng...” [15, tr.23-24].

Việc tài liệu [19, t.4, tr.16-17] đồng nhất hay bao gộp hai kết quả đề quy cho Tuần lễ Vàng rằng: “Chỉ trong một thời gian ngắn, nhân dân cả nước đã quyên góp được 20 triệu đồng và 370 kg vàng” là một sự nhầm lẫn.

Mặt khác, con số 370 kg vàng thu được của Tuần lễ Vàng trên toàn quốc, bao gồm cả Hà Nội, không thực sự biểu hiện tinh thần yêu nước và nỗ lực đóng góp đỉnh cao của một dân tộc đối với khát vọng độc lập - tự do sau gần một thế kỷ hy sinh tranh đấu mới giành lại được.

2.4. Về đối tượng chủ đích của bức thư

Để nhận thức đầy đủ nội dung này, cũng cần thiết dẫn lại lời kêu gọi của Chủ tịch Hồ Chí Minh trong một số trích đoạn liên quan như sau: “Muốn củng cố nền tự do độc lập ấy, chúng ta cần sức hy sinh phấn đấu của toàn quốc đồng bào; nhưng chúng ta cũng rất cần sức quyên giúp của nhân dân nhất là những nhà giàu có. Ý nghĩa Tuần lễ Vàng là ở đó.

Tuần lễ Vàng sẽ thu góp số vàng trong nhân dân và nhất là của các nhà giàu có để cúng vào việc cần cấp và quan trọng nhất của chúng ta lúc này là việc quốc phòng.

Tuần lễ Vàng sẽ tỏ cho toàn quốc đồng bào và cho toàn thế giới biết rằng trong lúc chiến sĩ Việt Minh trên các Mặt trận quyết hy sinh giọt máu cuối cùng để giữ vững nền tự do độc lập của nước nhà, thì đồng bào ở hậu phương, nhất là những nhà giàu có, cũng có thể hy sinh được chút vàng để phụng sự Tổ quốc.

Như thế Tuần lễ Vàng không những có ý nghĩa giúp vào nền tài chính quốc phòng, nó còn có một ý nghĩa chính trị quan trọng.

Vì vậy tôi mong rằng toàn quốc đồng bào nhất là các nhà giàu có hết lòng vì nước hy sinh.

Tôi tin rằng toàn quốc đồng bào nhất là các nhà giàu có trong sự quyên giúp này, sẽ xứng đáng với sức hy sinh phấn đấu của các chiến sĩ ái quốc trên các Mặt trận” [2, tr.2].

Có thể nhận thấy ở toàn bộ văn bản lời kêu gọi, trong khi hô hào “toàn quốc đồng bào”, lãnh tụ cũng kèm theo chủ ý nhấn mạnh đến một đối tượng đặc biệt: “Nhất là các nhà giàu có”/“nhất là những nhà giàu có”. Cả thấy đến năm lần trong bức thư hướng đến đối tượng này, chúng tỏ kỳ vọng hết sức lớn lao mà vị Chủ tịch nước đặt sự thành tựu của Tuần lễ Vàng vào tay tầng lớp tư sản - điền chủ Việt Nam trước vận mệnh lịch sử.

Rõ ràng, đối tượng thực sự của Tuần lễ Vàng không chỉ là “đồng bào cả nước” hay “nhân dân cả nước” nói chung theo sự chú giải của *Hồ Chí Minh toàn tập*, mà chính là một bộ phận nhân dân giàu có, tức giai tầng tư sản công thương cùng điền chủ phú hào đang nắm giữ trong tay một khối lượng lớn tiền vàng. Bởi vậy, chỉ với sự giúp sức nhiệt thành của họ, không những yêu cầu khẩn thiết của nền tài chính, quốc phòng được giải quyết trước mắt, mà ý nghĩa chính trị là khối đoàn kết nhất trí của cả dân tộc Việt Nam trước nhân dân thế giới cũng được khẳng định.

Thực tế từ diễn biến hoạt động và kết quả thu được của Tuần lễ Vàng tại trung tâm Hà Nội đã chứng tỏ kỳ vọng xác đáng của vị lãnh tụ có tầm nhìn thấu suốt hiện thực lịch sử này.

3. Tư liệu 2

Nói về mục đích của Tuần lễ Vàng, bản thông cáo công bố trên báo *Cứu Quốc*, số ngày 11/9/1945 xác định: “Muốn đáp lại

lòng sốt sắng của quốc dân lo đến việc quốc phòng mà đã thấy rõ chỉ có vàng mới sắm được chiến cụ... Chính phủ bằng lòng mở cho Quỹ Độc lập một Tuần lễ Vàng, số vàng thu được sẽ dùng riêng về việc quốc phòng” [1, tr.2]. Một bố cáo khác trên báo này cũng nhấn mạnh: “Tuần lễ Vàng... thu riêng vàng cho Quỹ Độc lập” [1, tr.2]. Như vậy, vàng là thứ của cải duy nhất mà Tuần lễ Vàng cần huy động.

Tuy nhiên, qua thực tế hai ngày Vàng diễn tiến tại Thủ đô, lượng thu và công bố chỉ tính riêng vàng cho thấy kết quả không như mong đợi, với tổng số như sau:

- Ngày 16/9 (ở Nhà hát Lớn): 835 lạng 2 đồng cân [4, tr.1].

- Ngày 17/9 (ở Nhà Văn hóa Cứu Quốc): 223 lạng 5 đồng 4 phân [5, tr.1].

Con số này tương đương 40 kg vàng hoặc trị giá khoảng 423.200 đồng Đông Dương².

Do đó, trong khi ngày Vàng thứ ba của Hà Nội vẫn tiến hành theo kế hoạch tại Hội quán Trí Tri, phố Hàng Quạt, song cũng đã thay đổi phương thức quyên góp từ chỉ thu nhận mỗi vàng chuyển sang thu nhận mọi nguồn tài vật; cùng với đó, Ban Tổ chức Tuần lễ Vàng phối hợp với Bộ Tài chính tiến tới vận động trực tiếp đối với giới tư sản và điền chủ thông qua một cuộc họp mặt tại Bắc Bộ phủ vào ngày sáng ngày 18/9/1945, đồng thời đích thân Chủ tịch Hồ Chí Minh đăng đàn kêu gọi.

Có thể nói, đây là một ngày Vàng hoạt động song hành ở hai địa điểm, trong đó tại Bắc Bộ phủ đã huy động vượt bậc nguồn tài lực đóng góp của giới phú gia. Diễn biến của sự kiện lịch sử này cần được tái hiện cụ thể như dưới đây, bởi tư liệu trước nay chưa từng được chú ý tới.

Thực ra, trong *Hồ Chí Minh - Biên niên tiểu sử* cũng có đề cập cuộc họp mặt này, tuy nhiên lại không đi vào diễn biến cụ thể với tính chất một địa điểm quyên góp quy mô cho Tuần lễ Vàng, mà chỉ sơ lược rằng: “Tháng 9, ngày 18... 10 giờ, tại Bắc Bộ phủ, Chủ tịch Hồ Chí Minh tiếp khoảng 30 nhà tư sản có tiếng ở Hà Nội. Người động viên các vị có tài sản lớn nên hăng hái đóng góp để cho Tuần lễ Vàng ở Thủ đô có kết quả và để tỏ rõ cho thế giới biết người Việt Nam đồng lòng giúp nước” [20].

Cũng cần biết thêm rằng, trong khi kết quả của địa điểm Vàng phố Hàng Quạt được báo *Cứu Quốc* thông tin ngay số báo kế theo (19/9) thì địa điểm Vàng Bắc Bộ phủ phải đợi đến ba ngày sau (21/9) mới được đăng tải kết quả.

Báo *Cứu Quốc* số 48 tường thuật sự kiện dưới nhan đề “Ai sẽ nhận chức Xung phong Tuần lễ Vàng?”:

“Hôm 18/9/45, chừng gần 30 nhà giàu có tiếng trong thành phố tới hội họp tại Bắc Bộ phủ.

10 giờ, Hồ Chủ tịch đến nói trong mấy phút, đại ý hô hào các phú gia Hà Nội cố làm cho Tuần lễ Vàng ở Thủ đô Bắc Bộ kết quả hơn ở Sài Gòn, và để cho thế giới biết rằng toàn dân nước Việt Nam ai cũng đồng lòng giúp nước. Người nghèo thì hy sinh tính mệnh giữ đất nước; người giàu thì hy sinh tài sản giữ vững nền độc lập.

Đoạn Cụ lui vào, để nhường cho anh Phạm Văn Đồng, Bộ trưởng Bộ Tài chính và ông Trưởng ban Tổ chức Nguyễn Hữu Tiệp hội kiến với các nhà phú hào.

Anh Phạm Văn Đồng bàn đến việc lập một Hội Việt Nam Thân sĩ Cứu quốc.

Hội này sẽ gồm có những nhà tư bản để giúp Chính phủ về tài chính trong tình thế nghiêm trọng này. Rồi, sau đây, ở thời bình khi nước nhà đã hoàn toàn độc lập, sẽ giúp Chính phủ duy trì nền kinh tế.

Chức Xung phong Tuần lễ Vàng vẫn chưa ai dám nhận, nhưng một cuộc lạc quyền mở ngay trong buổi họp.

Đọc kết quả thu được sau đây, chúng ta sẽ biết rõ thái độ một vài nhà đại phú đối với nền độc lập của Tổ quốc:

“Ông Trịnh Văn Bô đã cúng 102 lạng vàng, nhận cúng thêm tiền cho đủ số 50 vạn đồng. Ông Đỗ Đình Thiện tức Cát Lợi đã cúng 81 lạng vàng, cúng thêm 1 triệu đồng. Bà Hòa Tường và bà Đức Sinh xin cúng thêm tiền, cộng với số vàng đã cúng, cho chẵn số 30 vạn bạc mỗi người và hứa sẽ tìm một vị đại thương cúng thêm 40 vạn nữa cho đủ số 1 triệu. Ông Nguyễn Hữu Tiệp, 600 tạ thóc để ở Thanh Hóa. Ông Sen Hồ, cả số thóc thu trong vụ mùa sắp tới. Ông và bà An Sơn, 10 lạng vàng và 20 tạ thóc. Bà Nghĩa Tường, 100 tạ thóc để ở Hưng Yên. Ông Quảng Thái, 10 lạng vàng. Ông Trương Công Quyền, 1 vạn đồng. Ông Tạ Văn Hoan, 5.000 đồng. Ông Phạm Đỗ Bình, 1 vạn đồng và tất cả số thóc sẽ thu trong vụ mùa sắp tới (năm ngoái, thu được 200 tấn). Ông Khôi Ký, 12 lạng vàng. Ông Lê Thuận Quế, 5.000 đồng và 5 lạng vàng. Ông Dương Lộc, 1 tấn gạo và 10 lạng vàng. Ông Đỗ Lợi, 1 vạn bạc và 11 lạng vàng. Ông Lê Thuận Khoát, 10 lạng vàng và 1 vạn đồng. Ông Ngô Khắc Thiện, 1.000 đồng. Ông Trần Khánh Lạc, 1 công chức sở Hỏa xa, 500 đồng. Ông Đỗ Mạnh Ất, 1 vạn đồng và vàng xin cúng sau. Ông Nghĩa Lợi,

1.000 đồng. Ông Quảng Tường, 1 vạn đồng. Ông Chí Khôi, 1 nén vàng. Ông và bà Bùi Huy Đức, 10 lạng vàng và tất cả số thóc thu hoạch trong vụ mùa này (600 mẫu ruộng). Bà Đốc Chính, 10 lạng vàng. Bà Vũ Huy Quang, 1.000 đồng. Ông Nguyễn Hữu Như, 5.000 đồng. Ông Cự Dzoanh, 2.000 đồng. Bà Phó Gia Tường, 1 đôi vòng, 1 đôi xuyên, 1 chuỗi hạt vàng. Ông Đức Thuận, 1 vạn bạc. Ông Quảng Tường, 5.000 đồng. Ông Chí Lợi, 1 kiềng vàng, 4 chiếc vòng vàng. Ông Thiện Tường, 2.000 đồng.

Ông Nguyễn Hữu Hợp, không cúng gì cả. Ông nói sẽ để bà Hợp mang vàng đến cúng vào Tuần lễ Vàng” [7, tr.2].

Tư liệu nêu trên đem lại những nhận thức mới vô cùng quan trọng.

3.1. Nhan đề bài báo “Ai sẽ nhận chức Xung phong Tuần lễ Vàng?” liên quan đến một giải thưởng mà Chủ tịch Hồ Chí Minh đặt ra khi bắt đầu tiến hành Tuần lễ Vàng, với tiêu chí đóng góp vàng nhiều nhất.

Báo *Cứu Quốc* số ngày 17/9/1945 cho biết: “Đồng bào ở nước ngoài có tặng Chủ tịch Hồ Chí Minh một cái huy chương vàng hình ngôi sao năm cánh, giữa có chữ V.M. (Việt Minh - TG). Chủ tịch nghĩ rằng sẽ tặng huy chương ấy cho vị quốc dân nào nhiệt tâm quên nhiều nhất trong Tuần lễ Vàng” [3, tr.1].

Cho dù tiêu chí chỉ thu riêng vàng của Tuần lễ Vàng ngay từ ngày Vàng thứ ba trở đi đã không còn áp dụng, song lời hứa trao huy chương cho người góp vàng xếp đầu vẫn được vị Chủ tịch lưu giữ. Nhân Ngày Phụ nữ/ Ngày Phụ nữ Ủng hộ Nam Bộ Kháng chiến (10/11/1945), giải thưởng được Chủ tịch nước trực tiếp trao tặng cho

vị “quán quân” đạt ngưỡng 109 lạng vàng - nữ nghiệp chủ Vương Thị Lai, tức hiệu buôn Lợi Quyền, rằng: “Tấm huy chương là một phần thưởng không thể đánh giá được. Nó là một vật quý lần đầu tiên vị Chủ tịch yêu quý của chúng ta gắn cho một công dân. Nó còn quý ở cái ý nghĩa này nữa: tấm huy chương vàng tặng cho bà Lợi Quyền do tay một người Việt Nam ở Trung Quốc gửi về. Nghĩa là nó đã do một người yêu nước gửi trao cho một người yêu nước. Với nó, “bà Vương Thị Lai là đại biểu của lòng hăng hái và hy sinh cho tất cả phụ nữ Việt Nam” như lời Hồ Chủ tịch đã nói” [11, tr.2]. Lời bình luận sự kiện của phóng viên Công Dân vừa dẫn là một trong những diễn ngôn hay nhất, đẹp nhất, nhân sinh nhất xuyên suốt Tuần lễ Vàng.

3.2. Nhà tư sản đóng góp nhiều nhất cho Tuần lễ Vàng cũng chính là người phụ trách Quỹ Độc lập Trung ương tại Hà Nội, ông Đỗ Đình Thiện. Với ngày Vàng ở Bắc Bộ phủ, chúng ta được biết trước đó, có lẽ là trong buổi lễ khai mạc sự kiện, ông đã từng riêng góp 81 lạng vàng, cùng với sự ủng hộ lần này lên đến 1 triệu đồng. Sau rút, ông Đỗ Đình Thiện còn bỏ ra 1 triệu đồng khác để đấu giá và mua về bức vẽ chân dung vị Chủ tịch trong ngày bế mạc Tuần lễ Vàng [13, tr.2]. Tổng trị giá phần quyên góp của nhà tư sản nhiệt huyết hàng đầu này đạt khoảng 2.032.400 đồng hay tương đương 191 kg vàng, chiếm hơn phân nửa số vàng 370 kg mà cả nước thu được theo tổng kết của Bộ Tài chính.

3.3. Lần đầu tiên danh tính của chức Trưởng ban Tổ chức Tuần lễ Vàng ở Thủ đô đã lộ diện. Ông là nhà tư sản trí thức

kiêm nghề thầu khoán Nguyễn Hữu Tiệp. Tuy vậy, phần quyên góp trên bảng kê với 600 tạ thóc ở sở ruộng Thanh Hóa cho thấy ông còn là một điền chủ có hạng [22], [23]. Trong buổi lễ khai mạc Tuần lễ Vàng, ông đứng ở cương vị chủ trì, song phóng viên chỉ nêu chức danh mà không xưng hô tên tuổi, như rằng: “Diễn văn của ông Trưởng ban Tổ chức gọi lên những ý nghĩ cũng to vàng. Ông nói đến cái giai đoạn lịch sử... Ông nói đến nền độc lập...” hay “Ông Trưởng ban Tổ chức nhắc đến một cảnh tượng đức chuông chùa...” [4, tr.1].

3.4. Chỉ với một danh sách khoảng hơn 30 nhà tư sản - điền chủ tại Hà Nội, trị giá số quyên của địa điểm Vàng Bắc Bộ phủ trong ngày 18/9/1945 đã chiếm hơn phân nửa trị giá bằng tiền mà Ban Tổ chức Tuần lễ Vàng tổng kết và công bố vào hai tháng chẵn cách sau ngày bế mạc sự kiện. Báo *Cứu Quốc* số ngày 1/12/1945 thông báo: “Tổng số vàng thu được trong Tuần lễ Vàng đáng giá 7 triệu đồng” [12, tr.1], trong khi ngày vàng đang nói đến thu được tổng trị giá 3.609.050 đồng, tương đương khoảng 339,3 kg vàng.

Con số tổng kết vừa nêu chứng tỏ vai trò tiên phong của giai tầng tư sản - điền chủ trước bước ngoặt vận mệnh nước nhà, đáp ứng kỳ vọng lớn lao mà người đứng đầu Chính phủ Trung ương trao đặt.

Có thể bắt gặp trên bảng kê danh sách của ngày Vàng Bắc Bộ phủ một số nhà tư sản nhiệt tâm quyên góp đến hai lần, bao gồm gia tộc cha con ông Trịnh Phúc Lợi và ông Trịnh Văn Bô, ông Đỗ Đình Thiện, bà Hòa Tường và bà Đức Sinh trong hai ngày vàng trước đó (16/9 và 17/9); hoặc ông bà Dương Lộc với 10 lạng vàng vào ngày

Vàng ở phố Huế (20/9) và còn hứa sẽ góp thêm trong lễ bế mạc [8, tr.1], hai bà Bùi Huy Đức và Nguyễn Bá Chính với 130 tấn thóc ở ngày Vàng Đại lý Hoàn Long (21/9) [8, tr.1]. Cá biệt, một trường hợp quyền góp được hai bà Hòa Tường và Đức Sinh ứng tiếng bảo lãnh với số tiền lên tới 40 vạn đồng Đông Dương.

Kết quả vượt trội của ngày Vàng ở Bắc Bộ phủ với sự tác động trực tiếp của Chủ tịch Hồ Chí Minh cho thấy uy tín cùng tầm ảnh hưởng lớn lao của lãnh tụ trong sách thuật tập hợp và phát huy sức mạnh của các lực lượng quần chúng, xây dựng vững chắc khối đoàn kết dân tộc.

4. Vấn đề tồn nghi

Như đã đề cập, báo *Cứu Quốc* số ngày 1/12/1945 cho biết: “Tổng số vàng thu được trong Tuần lễ Vàng đáng giá 7 triệu đồng”, hàm ý Tuần lễ Vàng đã không còn giới hạn chỉ thu riêng vàng theo như tiêu chí định ra lúc đầu của Ban Tổ chức, đồng thời trị giá quy đổi của vàng cùng nhiều loại hiện vật quyền góp khác tương đương 7 triệu đồng Đông Dương. Tuy nhiên, báo *Cứu Quốc* đã không chỉ dẫn cụ thể hơn rằng trị số thu này thuộc riêng Hà Nội hay gộp chung toàn quốc.

Kiểm tra các nguồn thông tin có được về sự kiện, chúng ta thấy rằng báo *Cứu Quốc* không cập nhật đầy đủ diễn biến này ở các địa phương trên cả nước, ngoại trừ một số tỉnh thành lân cận Hà Thành thuộc trung châu Bắc Bộ. Từ sau ngày 1/12/1945, không có hoạt động Vàng nào được truyền thông trên báo *Cứu Quốc*, cho đến ngày 9/1/1946 với điểm Vàng bất ngờ của tỉnh Bắc Kạn như đã nêu trên.

Đối với Trung Bộ, thông tin về Tuần lễ Vàng được báo *Cứu Quốc* đề cập ở nhiều nơi vào nhiều thời điểm, gồm Thuận Hóa, Quảng Bình, Hà Tĩnh, Bình Định, Quảng Ngãi, Khánh Hòa, Bình Thuận. Tuy vậy, việc chuyển giao kết quả cho quỹ Trung ương Hà Nội từ các địa phương này không được nói rõ vào khi nào, tức trước hay sau mốc thời gian tổng kết 1/12/1945.

Trong khi một số địa phương Nam Bộ và Lâm Đồng, việc chuyển giao kết quả Tuần lễ Vàng được gửi theo phái bộ Chính phủ do Bộ trưởng Lê Văn Hiến dẫn đầu, đến cuối tháng 2/1946 mới về đến Thủ đô [18, tr.613-615].

Như vậy, trị giá 7 triệu đồng thu được từ Tuần lễ Vàng đã công bố có thể là con số tổng kết của riêng Hà Nội.

Tương hợp với kết luận này, tuy nhiên *Lịch sử biên niên Đảng Cộng sản Việt Nam* lại cho biết chi tiết về mặt số liệu như sau: “Riêng tại Hà Nội, trong Tuần lễ Vàng nhân dân đã góp được 2.201 lạng vàng, 920 tạ thóc cùng tiền bạc và các hiện vật khác, tổng trị giá lên 7 triệu đồng Đông Dương” [21]. Hai trị số về vàng và thóc tính theo thời giá chỉ đạt tương đương 1.000.000 đồng. Từ đó, có thể nhận thấy sự quy nạp nhân lên gấp bảy lần này là thiếu cơ sở dữ liệu tin cậy và xác đáng.

Đối chiếu với kết quả thực tế chỉ của sáu ngày Vàng tổ chức ở sáu địa điểm công khai cho toàn thể dân chúng Hà Thành (không kể các số thập phân của vàng và trị giá các hiện vật khác, cũng không kể kết quả tại địa điểm Bắc Bộ phủ), chúng tôi có bảng kê với ba trị số có thể tính được, đồng thời chênh lệch theo hướng tăng lên về mặt số lượng như sau:

Ngày	Vàng (lạng)	Tiền thay vàng (đồng)	Thóc (tấn)	Ghi chú
16/9	835			
17/9	223			
18/9	463	24.103		
19/9	183	8.608		
20/9	169	20.855		
21/9	338	28.950		
Còn có:				
- Ông Mai Văn Hàm		24.726		Trị giá nhà
- Ông Trần Lưu Vị			30	hiến tặng
- Ông Hoàng Gia Luận			150	
- Hai bà Bùi Huy Đức và Nguyễn Bá Chính			130	
Tổng cộng	2.211	107.242	310	Tổng giá trị quy tiền là 1.394.642 đồng

Nguồn: Nguyễn Văn Giác (2020), “Tuần lễ Vàng năm 1945 - từ tư liệu mới cập nhật”, Tạp chí *Xưa & Nay*, số 519, tr.41-47.

Cộng số của ba trị số về vàng, tiền và thóc trong sáu ngày Vàng vừa thống kê (1.394.642đ), trị giá của ngày Vàng Bắc Bộ phủ (3.609.050đ), tiền mua tranh với hình thức đấu giá của ông Đỗ Đình Thiện (1.000.000đ), cùng các khoản quyên góp khác trong lễ bế mạc sự kiện (khoảng 1.000.000đ) lên đến xấp xỉ 7 triệu đồng [17, tr.41-47]. Với kết quả này, Tuần lễ Vàng tại Hà Nội quyên góp được tương đương 658 kg vàng.

Trong khi đó, các công bố trước nay của Bộ Tài chính đều thống nhất kết quả của Tuần lễ Vàng trên cả nước là 370 kg vàng. Hiển nhiên, theo cách tính của Bộ Tài chính, con số nêu ra đã bao gồm kết quả của Thủ đô. Sự bất cập này vẫn mặc nhiên tồn tại suốt 3/4 thế kỷ qua.

5. Kết luận

Quỹ Độc lập nói chung, Tuần lễ Vàng nói riêng là một trong những giải pháp tài chính mang tính chất cấp thiết của Chính phủ Việt Nam Dân chủ Cộng hòa, nhằm huy động sức đóng góp toàn dân tộc cứu vãn nền độc lập mong manh trước hàng loạt mưu toan thâm hiểm của kẻ thù.

Trong vai trò người cầm lái con thuyền cách mạng Việt Nam vào thời điểm bước ngoặt cực kỳ quan trọng, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã thể hiện tầm nhìn thấu suốt hiện thực, từ đó chủ động và kịp thời xử lý mọi tình huống cách mạng đặt ra. Với sự kiện Tuần lễ Vàng, hai cứ liệu lịch sử vừa được cập nhật và lý giải trên đây cho thấy lãnh tụ đã kích hoạt và phát huy cao độ tinh thần

yêu nước không chỉ của toàn dân tộc nói chung, mà hướng thẳng đến đối tượng chủ đích là giai tầng sở hữu tài sản lớn. Nếu như bức thư mà vị Chủ tịch nước gửi đến Tuần lễ Vàng nhân ngày tổ chức lễ khai mạc sự kiện là một lời kêu gọi yêu nước khẩn thiết đối với giới tư sản - điền chủ giàu có về tiền của này, thì cuộc đăng đàn tụ họp tại Bắc Bộ phủ biểu thị quyết tâm cách mạng thực tế vì khát vọng tự do, độc lập. Đó cũng chính là những giá trị tư tưởng độc đáo, trường tồn trong khối di sản Hồ Chí Minh.

Chú thích

² Theo cách tính thông dụng của các nhà nghiên cứu ứng với thời giá: 1 lạng/ lượng vàng trị giá 400 đồng Đông Dương; 1 kg vàng tương đương 26,6 lạng/ lượng.

Tài liệu tham khảo

- [1] Báo *Cờ Giải Phóng* (1945), *Tù chính trị ở Côn Đảo*, số 30 ngày 1/11.
- [2] Báo *Cứu Quốc* (1945), *Tuần lễ Vàng*, số 40 ngày 11/9.
- [3] Báo *Cứu Quốc* (1945), *Chủ tịch Hồ hô hào*, số 45 ngày 17/9.
- [4] Báo *Cứu Quốc* (1945), *Chủ tịch Hồ Chí Minh tặng huy chương Vàng*, số 45 ngày 17/9.
- [5] Báo *Cứu Quốc* (1945), “Tuần lễ Vàng đã bắt đầu!”, số 45 ngày 17/9.
- [6] Báo *Cứu Quốc* (1945), “Ngày thứ hai trong Tuần lễ Vàng 17/9”, số 46 ngày 18/9.
- [7] Báo *Cứu Quốc* (1945), “Ai sẽ nhận chức Xung phong Tuần lễ Vàng?”, số 48 ngày 21/9.
- [8] Báo *Cứu Quốc* (1945), “Vài ngày Vàng”, số 48 ngày 21/9.
- [9] Báo *Cứu Quốc* (1945), “Ngày vàng (21/9)”, số 49 ngày 22/9.
- [10] Báo *Cứu Quốc* (1945), “Hoãn ngày bế mạc Tuần lễ Vàng”, số 50 ngày 24/9.
- [11] Báo *Cứu Quốc* (1945), “Đề bế mạc Tuần lễ Vàng”, số 54 ngày 29/9.
- [12] Báo *Cứu Quốc* (1945), “Trong Ngày Phụ nữ, Hồ Chủ tịch đã gắn huy chương vàng cho bà Lợi Quyền, gởi ảnh tặng ông Nguyễn Sơn Hà”, số 90 ngày 13/11.
- [13] Báo *Cứu Quốc* (1945), “Vàng để làm gì?”, số 106 ngày 1/12.
- [14] Báo *Cứu Quốc* (1946), “Ông Đỗ Đình Thiện”, số 134 ngày 5/1.
- [15] Báo *Cứu Quốc* (1946), “Tuần lễ Vàng”, số 139 ngày 11/1.
- [16] Bộ Tài chính (2005), *60 năm tài chính Việt Nam 1945 - 2005*, Nxb Tài chính, Hà Nội.
- [17] Nguyễn Văn Giác (2020), “Tuần lễ Vàng năm 1945 - từ tư liệu mới cập nhật”, *Tạp chí Xưa & Nay*, số 519.
- [18] Lê Văn Hiến (2004), *Nhật ký của một Bộ trưởng*, t.2, Nxb Đà Nẵng, Đà Nẵng.
- [19] *Hồ Chí Minh toàn tập*, t.4, Nxb Chính trị Quốc gia - Sự thật (2011), Hà Nội.
- [20] *Hồ Chí Minh - Biên niên tiểu sử năm 1945 tháng 9*, t.3. Nguồn: tulieuvankien.dangcongsan.vn
- [21] Viện Lịch sử Đảng (2009), *Lịch sử biên niên Đảng Cộng sản Việt Nam*, t.3, Nxb Chính trị Quốc gia - Sự thật, Hà Nội. Nguồn: tulieuvankien.dangcongsan.vn
- [22] <http://antg.cand.com.vn/Kinh-te-Van-hoa-The-Thao/Nguoi-me-cua-nhung-tai-nang-476154/>, truy cập ngày 10/8/2020.
- [23] <http://thbachhac.phutho.edu.vn/gioi-thieu/ky-yeu-truong-tieu-hoc-bach-hac-vai-net-khai-quat-ve-phuong-.html>, truy cập ngày 10.8.2020.

